

UNIWERSYTET GDAŃSKI

Wydział Filologiczny

prof. dr hab. Grażyna Łopuszańska
Instytut Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytetu Gdańskiego

Ocena

rozprawy doktorskiej mgra Adama Stanisława Czartoryskiego pt.:
Parlamentarische Sprache des Dazwischenredens. Politolinguistische
Analyse der Zwischenrufe im Abgeordnetenhaus des Österreichischen
Reichsrats 1917-1918

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska, napisana pod kierunkiem prof. Marioli Wierzbickiej, wpisuje się pole badawcze politolingwistyki, będącej częścią językoznawstwa stosowanego, w którego zakresie zainteresowań plasuje się język używany w przemowach i dyskusjach politycznych. Politolingwistyka jest częścią lingwistyki deskryptywnej tak więc zakres badań politolingwistycznych jest szeroki i obejmuje także dociekania z zakresu lingwistyki tekstu i dyskursu, przy czym analiza językowego materiału badawczego rozumiana jest jako analiza aktów mowy (Niehr. T., *Einführung in die Politolinguistik*, 2014), a tym samym wykazuje związki z pragmatyką lingwistyczną i pragmatyczną analizą języka, ponieważ znaki językowe występują i powinny być analizowane zawsze w kontekście ich użycia.

We wstępie autor wprowadza czytelnika w problematykę swoich zainteresowań i prezentuje krótki zarys swej pracy z rozbiciem na poszczególne rozdziały. Na jego podstawie można się zorientować co i jakimi metodami Autor będzie badać.

Przedmiotem rozważań Doktoranta są głośne wypowiedzi w parlamencie, przerywające wystąpienia mówców będących przy głosie, mające na celu wyrażenie

aprobaty lub sprzeciwu wobec głoszonych z mównicy tez, a będące stałym elementem komunikacji politycznej i parlamentarnej.

Ponieważ w języku polskim nie funkcjonuje słowo nazywające tego typu okrzyki, mimo iż samo zjawisko występuje powszechnie, pozwolę sobie zaintegrować do polskiego systemu językowego niemiecki leksem "Zwischenruf" i używać go dalej jako określenie głośnej wypowiedzi, przerywającej publiczne wystąpienie mówcy.

Autor zakreśla ramy badań nad komunikacją parlamentarną szeroko, bowiem rozważa znaczenie zwischenrufów w komunikacji i dyskusji parlamentarnej, zastanawia się nad budową tych wykrzyknień, ich znaczeniem, funkcją i celem użycia oraz wyodrębnia typy zwischenrufów. Doktorant podejmuje więc trudne wieloaspektowe zagadnienie badawcze, wymagające podejścia interdyscyplinarnego i z powodzeniem go realizuje przy użyciu odpowiednio dobranych narzędzi badawczych.

1. Układ pracy i treść poszczególnych rozdziałów

Licząca 207 stron rozprawa składa się ze wstępu oraz ośmiu rozdziałów, wykazu literatury, wykazu materiałów źródłowych oraz streszczenia w języku polskim i angielskim.

Pierwsze cztery rozdziały tworzą część teoretyczną pracy. Najbardziej istotnym rozdziałem jest rozdział siódmy, referujący badania empiryczne. Pracę zamykają: rozdział podsumowujący (rozdział 8), wykaz materiału językowego (9.1), obszerny wykaz literatury przedmiotu (9.2) i streszczenia (rozdz. 10, 11). Takie proporcje uznać należy za właściwe.

We wstępie Autor wyjaśnia, co rozumie pod pojęciem "Zwischenruf" i eksponuje ponadczasowy charakter badanego zjawiska językowego, które pojawiają się i zawsze pojawiały w każdym parlamencie, bez względu na okres historyczny i stanowiły i nadal stanowią nieodłączną część nie tylko debaty parlamentarnej lecz także każdej dyskusji politycznej, co można bez trudu zaobserwować na przykład w transmisjach telewizyjnych i radiowych.

Autor słusznie traktuje zwischenruf jako część składową spornego dialogu, który wygłaszany jest w trakcie wystąpień w parlamencie w celu osiągnięcia określonego celu. Badane twory językowe spotykały się także z pozytywną lub negatywną recepcją innych posłów, ważna jest więc nie tylko forma zwischenrufu, lecz także jego percepcja. Dlatego też słuszne jest pytanie, które stawia sobie Doktorant, o kontekst wypowiedzi i o osobę

przerywającą monolog tj. o jej przynależność do określonej frakcji politycznej i o cel wygłaszanego, a w większości wykrzyzanego wtrącenia.

Bogatego materiału badawczego dostarczyły protokoły stenograficzne ostatniej, XXII sesji XII kadencji (1911 - 1918) Izby Poselskiej austriackiej Rady Państwa w latach 1917 - 1918, który to materiał zaczerpnięty został w formie cyfrowej ze strony internetowej Austriackiej Biblioteki Narodowej. Autor rozprawy przejrzał 4702 strony protokołów, z których Autor wyodrębnił 5531 głośnych zaprotokołowanych wtrąceń (zwischenrufów), aby następnie poddać wyodrębnione jednostki analizie semantycznej i syntaktycznej. Godnym podkreślenia jest to, że analiza nie została ograniczona tylko do dociekań czysto językowych. Doktorant rozważa rolę i funkcję krzykliwych wypowiedzi przerywających wystąpienia parlamentarne, zastanawia się nad ich funkcją w szerokim kontekście parlamentarnej sytuacji komunikacyjnej i przedstawia typologię eksplorowanych jednostek.

Rozdział drugi jest rzetelnym sprawozdaniem z obecnego stanu badań nad wykrzyknieniami i głośno wygłaszanymi wtrąceniami przerywającymi wypowiedzi wygłaszanych na forum parlamentu. Autor referuje tu prace i klasyfikacje zwischenrufów w pracach przede wszystkim niemieckich, nie pomija jednak literatury przedmiotu właściwie prawie wszystkich krajów europejskich, w tym także prac polskich, a tym samym dowodzi bardzo dobrej znajomości zarówno starszej, jak i najnowszej literatury przedmiotu. Szkoda, że Doktorant referuje literaturę nie odnosząc się krytycznie do zawartych w niej tez i podziałów, i że nie przedstawił interpretacji podjętego zagadnienia badawczego problematycznie. Z drugiej strony jednak należy wziąć pod uwagę także i to, że zwarte przedstawienie literatury przedmiotu ułatwia mniej wprawnemu czytelnikowi zrozumienie wielopłaszczyznowości badanego zagadnienia i umożliwia zainteresowanemu czytelnikowi zapoznanie się z dotychczasowymi wynikami badań nad językiem polityki a dokładnie nad głośnymi przerywnikami wystąpień. Dzięki temu czytelnik zorientowany jest od początku co i jakimi metodami będzie Autor badał.

Rozdział trzeci poświęcony został historii austriackiego parlamentu oraz charakterystyce austriackiej Rady Państwa w omawianym okresie. Charakterystyka wymienionych gremiów jest istotna ze względu na konieczność uwzględnienia kontekstu ekstralingwistycznego, bez którego analiza językowa badanego zjawiska byłaby niepełna. Rozdział ten wprowadza czytelnika w specyfikę schyłkowych Austro-Węgier w kontekście uwarunkowań społecznych, politycznych i historycznych, bez uwzględnienia których nie

można byłoby formułować konkluzji odnośnie kontekstu sytuacyjnego użycia języka w obrębie tak istotnej instytucji jaką jest parlament.

Zwięzły ale bogaty w treści rozdział czwarty poświęcony został założeniom teoretycznym i ujednoczeniu terminologii. Tak więc Autor definiuje dla celów własnych rozważań pojęcie "język" i "język polityki" (rozd. 5) w oparciu o definicję H. Grünerta (1974) i A. Burkhardta (1996) aby następnie ustalić funkcje języka polityki oraz wyodrębnić typy badanych jednostek językowych.

Zasadniczymi i najważniejszymi rozdziałami pracy są rozdziały szósty i siódmy, stanowiące część empiryczną i omawiające zastosowane metody badań (rozd. 6) oraz prezentujące politolingwistyczną analizę wyekscerpowanych fraz.

Autor umiejętnie wykorzystuje istniejące już typologie aktów mowy, omawia je i w oparciu o typologię aktów mowy stworzoną przez A. Burkhardta (2004) proponuje własną, rozszerzoną typologię - typologię meritum. (rozd. 7.1.1.) i wreszcie, w oparciu o retrograndową metodę typologiczną¹ formułuje rozszerzoną typologię aktów mowy (rozd. 7.1.2) i typologię syntaktyczną zwischenrufów. Metoda retrograndowa², która jest raczej analizą typów niż ich ustaleniem, wykorzystywana jest w badaniach kwalitatywnych w konstruowaniu typów i typologii. Przy jej użyciu Autor próbuje wstecznie, w oparciu o kombinację cech, wyszczególnić określone typy badanych zjawisk językowych (zwischenrufów) i na tej podstawie zaproponować własną typologię.

Autorowi należą się słowa uznania za podjęcie tak wieloaspektowego problemu, umiejętności wykorzystania funkcjonujących teorii językoznawczych i podjęcia udanej próby twórczego ich rozszerzenia. Podkreślić należy także konsekwencję Doktoranta w selekcyonowaniu treści istotnych dla założonych celów i uzasadnieniem wyboru jednych, a odrzuceniem innych, co jest widoczne w pierwszych rozdziałach teoretycznych.

Mgr A. S. Czartoryski kierując się określonymi celami swoich badań konsekwentnie selekcyonuje treści istotne dla swojego wyводу i mimo złożoności samej istoty badanych zwischenrufów jako zjawiska powszechnie obecnego w komunikacji i dyskusji parlamentarnej osiąga założone cele tj. charakteryzuje funkcje i znaczenie wykrzyknień w badanym okresie w kontekście sytuacyjnym, proponuje własną, rozszerzoną typologię badanych tworów językowych oraz charakteryzuje osoby parlamentarzystów wykorzystujących zwischenruffy celem zakłócenia obrad i wyrażenia emocji.

¹ Knoblich H, *Betriebswirtschaftliche Warentypologie. Grundlagen und Anwendungen*, Opladen 1969; *Typologische Methode in der Sozialforschung*, Opladen 1972; Kluge S. *Empirisch begründete Typenbildung. Zur Konstruktion von Typen und Typologien in der qualitativen Sozialforschung*, Opladen 1999

² zwana również grupowaniem hierarchicznym

Układ pracy jest dostosowany do założonych zadań badawczych, a konsekwencja zastosowania metod badawczych świadczy o dobrym opanowaniu warsztatu badawczego.

2. Uwagi dotyczące metody i języka opisu oraz uwagi ogólne

Reasumując stwierdzić należy, że Doktorant zrealizował swój wieloaspektowy cel jakim było funkcjonowanie wykrzyknień przerywających wystąpienia parlamentarne w kontekście komunikacji parlamentarnej. Omówione zostały także znaczenie tychże, ich typologia, funkcja i budowa syntaktyczna. Rozprawa jest dobitnym dowodem na to, że Doktorant dysponuje rozległą wiedzą i umiejętnościami w zakresie badań politolingwistycznych. Czytelnik znajduje tu obszerny opis jednego z nieodłącznych elementów językowych powtarzających się w dyskusji na forum parlamentu oraz ich analizę lingwistyczną, co stanowi ważny wkład w badania ogólnej historii parlamentaryzmu oraz języka jakim się w danym okresie posługiwano.

Przedłożoną do oceny rozprawę oceniam wysoko - zarówno dobór analizowanego materiału językowego jak i zastosowane metody badawcze zasługują na uznanie. Podkreślić tu należy także i to, że Autor nie tylko wykorzystuje istniejące modele analizy językowej lecz podejmuje samodzielne udane próby modyfikacji i uzupełnienia przyjętych typologii co świadczy o dojrzałości warsztatowej i umiejętności twórczego wykorzystania literatury przedmiotu. Autorowi udało się przekonująco i jednoznacznie udowodnić swoje tezy.

Praca mimo swej wieloaspektowości jest przejrzysta, co świadczy o doskonałym opanowaniu aparatu badawczego i bardzo dobrej znajomości literatury przedmiotu.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa mgra Adama Stanisława Czartoryskiego nie tylko spełnia bez zastrzeżeń wymagania stawiane pracom doktorskim, lecz zasługuje na **ocenę "z wyróżnieniem"**, a tym samym może stanowić podstawę do dalszego postępowania w toku przewodu doktorskiego.

W związku z powyższym **wniosuję**, by na podstawie przedłożonej rozprawy, zgodnie z art. 26 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. nr 65/2003, poz. 1365) **dopuszczyć mgra Adama Stanisława Czartoryskiego do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.**

Gdańsk, dn. 10.12.2019

